

Granskingsutvalget
Attn. Torkild Vinther
P.b. 522 Sentrum
0105 Oslo

Oslo, 24. oktober 2011

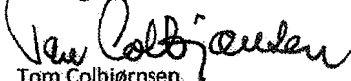
KOMMENTAR TIL AD HOC – UTVALGETS INNSTILLING

I sitt brev av 5. september ber Granskingsutvalget om Handelshøyskolen BIs kommentar til innstillingen fra Ad hoc – utvalget som har vurdert prinsipielle sider ved flertalls- og mindretallsinnstillingen fra BIs forskningsetiske utvalg i saken om påstått plagiat. BI gjorde oppmerksom på at vi trengte noe tid på å utarbeide dette, midt i en travel tid med semesteroppstart.

Vedlagt følger BIs kommentar til innstillingen.

Handelshøyskolen BI etterlyste i vårt brev av 30. september Granskingsutvalgets redegjørelse for hjemmel og beslutning om å levere BIs interne saksdokumenter unntatt offentlighet til personer som er saken uvedkommende. Vi tillater oss å minne om denne henvendelsen.

Vennlig hilsen

Tom Colbjørnsen
Rektor
Handelshøyskolen BI

Vedlegg: BIs kommentar til ad hoc – utvalgets innstilling om flertalls- og mindretallsinnstillingen fra BIs forskningsetiske utvalg i sak om påstand om plagiat

Kopi: Forskningsetisk utvalg ved Handelshøyskolen BI, ved leder Tore Bråthen

Til: Granskingsutvalget
Fra: Handelshøyskolen BI
Sak: Påstander om plagiat i doktoravhandling –
BIs kommentarer til sakkyndig ad hoc – utvalg
Dato: 24. oktober 2011

1. Innledning

1.1 Handelshøyskolen BI har lovet å komme tilbake med noen kommentarer til ad hoc-utvalgets innstilling av 27. mai 2011.

1.2 Bl.a. i brev av 2. september 2011 til Granskingsutvalget har BI bemerket at "ad hoc – utvalgets innstilling, til tross for en rekke interessante vurderinger, ikke [har] lykkes med å etablere en objektiv norm for hva som skal regnes som plagiat. BI er også kritisk til en rekke av ad hoc – utvalgets synspunkter med relevans for den aktuelle saken".

1.3 BI har bl.a. merket seg at det er først på s. 20 i ad hoc-utvalgets innstilling at utvalget skriver: "Hvorvidt det må sies å foreligge plagiat når man ligger tett på andres tekst, uten å markere for sitat, men samtidig som det henvises til den andre forfatterens fremstilling, er ikke et helt enkelt spørsmål". For den aktuelle sak er dette den helt grunnleggende problemstilling, og det er spesielt denne problemstillingen som krever en nærmere avklaring.

1.4 Det synes videre som om presisjonsnivået i ad hoc-utvalgets innstilling til tider er nokså lavt og innstillingen fremstår ikke alltid som konsistent. Bl.a. skriver ad hoc-utvalget (s. 16) at "Man bør vokte seg litt for å behandle forskningsetiske normer som lovttekster ...", mens ad hoc-utvalget s. 20 ved omtalen av når noen kan sies å ha utgitt en tekst som sin egen, trekker inn lovforarbeidene, som typisk spiller en sentral rolle ved lovtolkning. Flere deler av ad hoc-utvalgets innstilling bærer preg av en juridisk tilnærming til problemstillingen, mens den juridiske forankringen er atskillig svakere på andre punkter.

1.5 På det nåværende tidspunkt ser BI ikke grunn til å innlede noen alminnelig debatt med Granskingsutvalget eller ad hoc-utvalget om plagiatbegrepet eller ad hoc-utvalgets synspunkter. BI vil derimot kommentere enkelte av ad hoc-utvalgets uttalelser som har direkte relevans for bedømmelsen av det materiale som BI har lagt til grunn i sin saksbehandling, dvs. innstillingen fra flertallet i BIs forskningsetiske utvalg. At BI ikke har kommentert en uttalelse i ad hoc-utvalgets innstilling, betyr imidlertid ikke nødvendigvis at BI slutter seg til uttalelsen.

1.6 For å lette lesingen, er BIs kommentarer skrevet under overskriftene som er benyttet i ad hoc-utvalgets innstilling.

2. Begrepet "akseptabel henvisningsteknikk"

2.1 Ad hoc-utvalget s. 12-14 kritiserer flertallet i BIs forskningsetiske utvalg for bruken av begrepet "akseptabel henvisningsskikk", se diskusjonen i flertallsinnstillingen punkt 4. For flertallet i BIs forskningsetiske utvalg var imidlertid selve begrepet "akseptabel henvisningsskikk" nokså uviktig.

2.2 Bruken av begrepet "akseptabel henvisningsskikk" innleder undersøkelsen av de spørsmål som flertallet i BIs forskningsetiske utvalg diskuterer i punkt 4.9 flg., 4.15 flg. og 4.21 flg. Bakgrunnen for bruken av begrepet "akseptabel henvisningsskikk" fremgår for øvrig av flertallets innstilling punkt 4.3, hvor det heter:

"4.4 Dersom en doktoravhandling (PhD-avhandling) følger akseptabel, men ikke nødvendigvis god, henvisningsskikk, vil det være et typisk tema for kritikk på disputasen. En slik svakhet innebærer imidlertid ikke at det dermed foreligger plagiat."

2.3 Flertallet i BIs forskningsetiske utvalg er inne på det samme i innstillingen punkt 1.7 og 1.8, hvor mandatet for Forskningsetisk utvalg blir gjennomgått:

"1.7 Som nevnt gjelder én av sakene syv tilfeller av mulig plagiat i doktoravhandlingen".
Doktoravhandlingen har gjennomgått en vanlig bedømmelse, herunder disputas, og den ble godkjent for graden Doctor Oeconomiae i januar 2005, se punktene 2.3 og 2.4 nedenfor. I den grad det i doktoravhandlingen er benyttet en akseptabel henvisningsteknikk, vil ikke Forskningsetisk utvalg gå inn i en bred vurdering av om henvisningsteknikken likevel kan kritiseres fordi den avviker fra god henvisningsskikk, slik dette bl.a. defineres i forskningsetiske retningslinjer, se punkt 3.6.5 nedenfor. Forskningsetisk utvalgs medlemmer Bråthen og Myrteveit ønsker ikke at Utvalget skal være et organ som i ettertid skal kunne overprøve henvisningsteknikken i godkjente doktoravhandlinger (PhD-avhandlinger). Eventuell kritikk for avvik fra god henvisningsskikk i en doktoravhandling hører typisk hjemme i bedømmelsen, herunder på disputasen, og ikke i en vurdering som Forskningsetisk utvalg kanskje må foreta flere år etter at doktoravhandlingen ble godtatt.

1.8 Forskningsetisk utvalgs medlemmer Bråthen og Myrteveit presiserer videre at mandatet utelukkende består i å vurdere om det foreligger plagiat eller annet relevant brudd på lovgivning og forskningsetiske retningslinjer. Det ligger således klart utenfor Utvalgets mandat å vurdere den faglige kvaliteten på powerpoint-presentasjonen og doktoravhandlingen, som saken gjelder. Forskningsetisk utvalg skal ikke være et organ for overprøving av den faglige kvaliteten på doktoravhandlinger som tidligere er godkjent etter en normal prosedyre. Det ligger videre utenfor Forskningsetisk utvalgs oppgaver å ta stilling til den faglige kvaliteten på undervisningsmateriell som brukes ved Handelshøyskolen BI."

2.4 For flertallet i BIs forskningsetiske utvalg var det maktpåliggende å få slått fast at Forskningsetisk utvalg ikke skal kunne være et organ for overprøvingen av kvaliteten på tidligere godkjente phd-arbeider, og at Forskningsetisk utvalg heller ikke skal kunne være et overordnet organ for generell kvalitetssikring av forskningsarbeider og undervisningsmateriell. Kritikk for dårlig henvisningsskikk i en phd-avhandling hører først og fremst hjemme på disputasen og i bedømmelser og anmeldelser; ikke i Forskningsetisk utvalg.

2.5 Flertallets tilnærming har videre sin bakgrunn i forskningsetikkloven § 5, som er omtalt i flertallets innstilling punkt 3.4. Flertallet påpeker i punkt 3.4.4:

"... Ettersom forskningsetikkloven § 5 begrenser lovens definisjon til "alvorlige tilfeller" av bevisst eller grovt uaktsom uredelighet, kan det i prinsippet være en bred sone mellom hva som er den nedre grense for god henvisningsskikk i henhold til anbefalingene på den ene side og brudd på forskningsetikkloven på den annen."

2.6 Forskningsetiske retningslinjer (NESH 2005 punkt 27 kommentaren) er inne på det samme når det står:

"Det kan skjelnes mellom mer eller mindre alvorlige brudd, fra sjusk og snusk til fusk. Eksempler på alvorlige, forsettlig eller grovt uaktsomme normbrudd, er fabrikkering og forfalskning av datamateriale og plagiat."

Plagiat er definert i NESH 2005 punkt 28.

2.7 Både av hensyn til det ovennevnte, fordi Forskningsetisk utvalgs mandat gjaldt saker hvor det var "frem satt påstander om mulig plagiering", og fordi saken hadde sitt utspring i varsling om plagiering, har BIs forskningsetiske utvalg ikke gått inn i spørsmålet om det kunne tenkes å foreligge mindre alvorlige brudd på kravet til vitenskapelig redelighet.

3. Håndteringen av skillet mellom plagiat og brudd på god henvisningsskikk

3.1 BI skjønner ikke hva som ligger i kritikken fra ad hoc-utvalget (innstillingen s. 14-15) mot flertallet i BIs forskningsetiske utvalg for diskusjonen i flertallsinnstillingen punkt 4.14 av betydningen av manglende angivelse av sidetall. På bakgrunn av diskusjonen i BIs forskningsetiske utvalg (jf. også hva ad hoc-utvalget (s. 15) skriver om mindretallets innstilling), var det helt naturlig at BIs forskningsetiske utvalg tok opp spørsmålet om betydningen av manglende sidehenvisninger.

4. "Kravet" om at forfatteren må ha stjålet andre forfatters eller forskeres arbeider

4.1 BI har registrert at ad hoc-utvalget bruker anførselstegn ved ordet *kravet*, uten at det fremgår hva som ligger i dette.

4.2 Ad hoc-utvalget s. 16 flg. vurderer "flertallets kvalifisering av setningen i NESH (2006 pkt. 28) om at det forfatteren har "stjålet" er stoff fra "andre forfatters eller forskeres arbeider" (uthevelser foretatt av ad hoc-utvalget). Det synes som om ad hoc-utvalget her er kritisk til flertallet i BIs forskningsetiske utvalg. I denne forbindelse skriver ad hoc-utvalget (s. 18) bl.a. at "synspunktet om at det ikke foreligger plagiat så fremt innholdet i det som gjengis er "allmennkunnskap, [er] ikke holdbart" og "Synspunktet om at man ikke behøver å henvise til tekst som gjengir "allmennkunnskap" fordi *innholdet* ikke har "verks høyde", er imidlertid forfeilet sett fra alle synsvinkler" (uthevelse foretatt av ad hoc-utvalget). Ingen slike uttalelser som gjengitt fra ad hoc-utvalget i forrige setning, finnes hos flertallet i BIs forskningsetiske utvalg.

4.3 Ad hoc-utvalget s. 17 har trukket frem flere uttalelser fra innstillingen som flertallet i BIs forskningsetiske utvalg har avgitt. De forskjellige uttalelsene vil bli omtalt straks nedenfor.

(1) Uttalelsen hos flertallet på s. 28 (flertallets innstilling punkt 5.8) må ses i lys av at det dreier seg om en vurdering av slides i en powerpointpresentasjon, bl.a. av "The EU and its neighbours", se gjennomgangen i flertallets innstilling punkt 5.2 sml. punkt 5.3.

(2) Uttalelsen hos flertallet s. 36 (flertallets innstilling punkt 6.13.10) kommer etter konklusjonen på spørsmålet om det foreligger plagiat. Konklusjonen finnes i flertallets innstilling punkt 6.13.9, og den var altså truffet før flertallet tok opp spørsmålet om betydningen av at det forelå allmennkunnskap.

(3) Etter uttalelsen fra flertallet s. 38, gjengitt av ad hoc-utvalget (s. 17), står det eksplisitt i flertallets innstilling punkt 6.14.8 at "Dette er ikke avgjørende for flertallets konklusjon".

Konklusjonen var altså truffet uavhengig av det flertallet skriver om spørsmålet om allmennkunnskap.

(4) Når det gjelder uttalelsen fra flertallet s. 44 (flertallets innstilling punkt 6.15.11) omtalt av ad hoc-utvalget (s. 17), står det allerede i flertallets innstilling punkt 6.15.10 at "neppe kan ha stjålet [utsagnet] fra andre". Flertallet hadde før dette i punkt 6.15.9 konstatert at de aktuelle tekstene "har flere fellestrekk, men at tekstene ikke er identiske". Utsagnet fra flertallets innstilling punkt 6.15.11, som ad hoc-utvalget tilsynelatende er kritisk til, lyder slik:

"6.15.11 Utsagnet fra doktoravhandlingen inneholder for øvrig i stor grad faktaopplysninger som til dels fremgår direkte av direktivet, og som ikke krever henvisning til litteratur. Heller ikke andre faktuelle opplysninger, f.eks. datoen for en bestemt historisk begivenhet, krever normalt henvisning til litteraturen. Slike faktaopplysninger er utsagnets første til sjetten punktum samt syvende punktum, som er en gjengivelse av påstanden i saken fra EF-domstolen. Åttende punktum er en ren faktabeskrivelse av en rettsprosess. Niende punktum er en gjengivelse av direktivet, hvor primærkilden er direktivet som er omtalt, mens tiende punktum er en betraktning som er nærliggende på bakgrunn av det foranstående, men som vel ikke behøver å være hentet fra Sjøvaag, Eliassen og Sjøvaag (1999)."

Bl.a. faktaopplysninger som fremgår av et direktiv som det forøvrig er henvist til, krever ingen ytterligere referanser. Det samme gjelder gjengivelse av teksten i et direktiv hvor hjemmelen er angitt.

(5) Uttalelsen hos flertallet s. 46 (punkt 6.17.7) gjelder fem setninger hvor kilden var angitt. At det til én av setningene ble knyttet en bemerkning om at det dreier seg om en opplysning som har vært allmennkunnskap siden begynnelsen av 1990-årene, var ikke avgjørende for flertallets konklusjon.

4.4 For både ad hoc-utvalget og flertallet i BIs forskningsetiske utvalg har det vært en utfordring å si noe om hvilke utsagn som krever referanse. Som det fremgår av det ovenstående, har flertallet i BIs forskningsetiske utvalg vært nøye med å forankre sin argumentasjon i NESH 2005 punkt 28, og det som skrives om opphavsrettslige regler, står som tilleggsargument til det som etter flertallets oppfatning allerede følger av NESH. Det flertallet har gjort er for så vidt noe av det samme som ad hoc-utvalget gjør (s. 18-19) ved vurderingen av et eventuelt krav til verkshøyde. Ad hoc-utvalget skriver da (s. 18) at " ... tankegangen som ligger til grunn for det [= kravet om verkshøyde] er ikke nødvendigvis uten relevans" og (s. 19) at synspunktet rene alminneligheter ikke behøver henvisninger er et synspunkt som "har sin parallell i opphavsrettens krav om "verkshøyde" ...".

4.5 BI har for øvrig merket seg at forholdet mellom forskningsetiske retningslinjer og opphavsrettslige regler er gjenstand for en pågående debatt, se advokat Magnus Stray Vyrje i Dagens Næringsliv 28. september 2011 s. 58. Ikke minst på bakgrunn av forskningsetikkloven § 5 er en slik debatt av interesse.

5. "Kravet" om at forfatteren må ha utgitt stoffet som sitt eget

5.1 Ad hoc-utvalget s. 22-23 vurderer bruken av uttrykket "koblingspunkt" i flertallets innstilling punkt 4.15-4.20, hvor flertallet i BIs forskningsetiske utvalg tar opp spørsmålet om "en referanse også kan dekke de setninger som står i tilknytning til henvisningen". Ad hoc-utvalget finner at "flertallets bruk av uttrykket "koblingspunkt" ikke [bringer] klarhet i

spørsmålet om når plagiat foreligger". For flertallet i BIs forskningsetiske utvalg har bruken av ordet "koblingspunkt" imidlertid ikke vært viktig.

5.2 Det sentrale poeng fremgår av punkt 4.20 i flertallets innstilling:

"4.20 Slik Forskningsetisk utvalgs medlemmer Bråthen og Myrtveit ser det, må det prinsipielt være fullt akseptabelt å la en referanse dekke mer enn én setning forutsatt at det er et tilstrekkelig koblingspunkt mellom referansen og teksten som er hentet hos en annen. Det avgjørende i forhold til en vurdering av om det foreligger plagiat må også i denne forbindelse være om forfatteren gjennom sin (mangelfulle) henvisningsteknikk forsettlig eller uaktsomt har stjålet andre forfatters eller forskeres arbeider og utgitt det som sitt eget. Vurderingen må være konkret. Bl.a. nærheten mellom referansen og den tilhørende tekst vil være viktig."

5.3 Ad hoc-utvalget s. 23 tar utgangspunkt i bruken av uttrykket "koblingspunkt" i den såkalte "God skikk- utredningen" fra 2006 og skriver bl.a. at

"Problemstillingen i BI-saken er en annen. I de eksemplene som er drøftet av flertallet, ligger forfatteren tett på andres tekst uten å markere for sitat. I de situasjonene gir det liten mening å tale om et koblingspunkt mellom sitat og henvisning. Det foreligger intet sitat i egentlig mening, og det er derfor ingenting å koble. Det blir snarere kun et spørsmål om henvisningene kan bidra til at gjengivelsen av teksten ikke bør anses som plagiat. Det følger av det ovenstående at det kan være tilfellet, men det kommer an på om henvisningen er brukt slik at det ikke bør hevdes at forfatteren har utgitt teksten som sin egen. Det beror på et konkret skjønn om så er tilfellet" (uthevelser foretatt av ad hoc-utvalget).

5.4 Det ad hoc-utvalget skriver her, må formentlig ses i sammenheng med ad hoc-utvalgets innstilling s. 21, hvor det bl.a. står:

"... Om man ved henvisningene gir beskjed om at man baserer seg på andres fremstillinger, må det være større toleranse for at man også benytter deler av teksten. I denne forbindelse må det tas hensyn til hvor henvisningen står, hvor mange setninger det er tale om og hvor hyppig "metoden" med manglende sitatmarkering forekommer."

5.5 På dette punktet synes det i realiteten å være nokså stort sammenfall mellom vurderingene fra flertallet i BIs forskningsetiske utvalg og ad hoc-utvalget, selv om flertallet i BIs forskningsetiske utvalg i tillegg har brukt ordet "koblingspunkt".

6. Om plagiatbevis

6.1 Ad hoc-utvalget s. 24 vurderer behandlingen av de 51 uttalelsene som ble oversendt Forskningsetisk utvalg den 19. april 2010, omtalt i innstillingen fra flertallet i BIs forskningsetiske utvalg punkt 7. Flertallet har redegjort for hvorfor det "På det nåværende tidspunkt ... [ikke ser noen] grunn til å gå nærmere inn på de 51 øvrige påstandene om plagiat" (flertallets innstilling punkt 7.6). Flertallet har sagt seg villig til å foreta en vurdering av de 51 påstandene (flertallets innstilling punkt 7.7).

6.2 Ad hoc-utvalget s. 24 skriver:

"Ad hoc-utvalget vil påpeke at man ikke kan trekke den slutning at plagiatanklager er ubegrunnede fordi man har funnet at andre deler av anklagene ikke fører frem. Det må som sagt foretas en selvstendig granskning av hvert enkelt tilfelle. At det dreier seg om en doktoravhandling som er godkjent har heller ingen relevans for plagiatvurderingen. De to anførte grunnene for å "frikjenne" for plagiatanklager ved de 51 passasjene er derfor ikke holdbare" (uthevelse foretatt av ad hoc-utvalget).

6.3 Som det fremgår av sitatet fra flertallets innstilling punkt 7.6 sml. punkt 7.7, gjengitt i punkt 6.1 over, har flertallet imidlertid verken funnet at anklagene vedrørende de 51 uttalelsene ikke fører frem eller "frikjent" for plagiatanklagene.

7. Særlig om selvplagiat

7.1 I ad hoc-utvalgets innstilling s. 26 omtales en uttalelse fra flertallet i BIs forskningsetiske utvalg som ifølge ad hoc-utvalget "viser igjen problemet med å støtte seg på de opphavsrettslige reglene". Uttalelsen finnes hos flertallet punkt 6.15.10.

7.2 Flertallet i BIs forskningsetiske utvalg har imidlertid henvist til åndsverksloven slik: " ..., jf. også åndsverkloven § 6 første ledd sml. § 2 første ledd". Bruken av ordet "også" viser at flertallet har basert sitt resonnerment på noe annet og mer enn opphavsrettslige regler. Av teksten i flertallets innstilling punkt 6.15.10 fremgår det at flertallet også her bygger på NESH 2005 punkt 28.